

בס"ד. ר"ד יום ה', ט"ז אדר-ראשון ה'תשי"א.

בלתי מוגה

א. מישהו שאל אצלי קושיא בתניא:

בהתחלת ספר התניא כותב רבינו הזקן ש"אפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע, כדאיתא בפ"ב דיבמות¹ ובפ"ק דנדה² .. וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפשר לו לקיימה".

ומקשה: לשם מה זקוק רבינו הזקן ללמוד בק"ו שהמבטל מ"ע נקרא רשע — הרי מפורש בגמרא³ "האי עשה ה"ד אי לא עביד תשובה זבח רשעים תועבה"⁴?

— מהי הסיבה שחסידים שלומדים תניא אינם תופסים ("כאֶפֶן זיך גאַרניט") קושיות כאלה?!

*

ב. בענין עניית אמן — יש לחקור בב' אופנים: (א) עניית אמן הו"ע של חיוב — בתור השלמה להברכה. (ב) עניית אמן עיקרה ענין של שלילה — שלילת העדר עניית אמן, שלא יראה כמו שאינו מסכים ושולל ח"ו את הברכה.

[א' רצה להוכיח מעניית אמן בשבועה שהו"ע של חיוב, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבשבועה לא שייך הענין דשלילה, כי, כשאינו עונה אמן אין לו שייכות כלל להשבועה].

לכאורה יש להביא רא' שעניית אמן הו"ע של חיוב:

ובהקדם — שהנפק"מ בין ב' האופנים, היא, לכאורה, בהעומד בתפלה במקום שאסור להפסיק לעניית אמן: אם עניית אמן הו"ע חיובי, הרי במקום שאסור להפסיק בטל החיוב. אבל אם עניית אמן הו"ע שלילי, שלא יתפרש כמו שאינו מסכים להברכה — אינו יכול שלא לענות אמן

(4) המענה לשאלה זו השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א במכתב שכתב ביום זה (ט"ז אדר) — נדפס באגרות-קודש ח"ד ס"ע קפ ואילך (המו"ל?).

(1) כ, א.

(2) יב, א.

(3) שבועות יב, ב. זבחים ז, ב.

גם כשעומד במקום שאסור לו להפסיק, ובמילא אין לו ברירה אלא להקדים ולצאת מבית-הכנסת (כדי שלא ישמע הברכה).

וכיון שלא מצינו בשום מקום שהעומד במקום שאסור להפסיק לעניית אמן צריך לצאת מבית-הכנסת, מוכח, לכאורה, שעניית אמן הו"ע של חיוב.

אבל באמת אין זו ראי', כי גם אם נאמר שעניית אמן היא בשביל לשלול שלא יתפרש כמו שאינו מסכים ח"ו להברכה, אין הכרח לצאת מבית-הכנסת כשאינו יכול לענות אמן, כי, שלילת הקס"ד שאינו מסכים ח"ו להברכה אינה מוכרחת להיות בנוסח דעניית אמן דוקא [וראי' לדבר, שבבית המקדש היו עונים בנוסח "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"⁵, ולא דוקא בנוסח "אמן"], אלא גם עצם העובדה שעומד בתפלתו ומשבח את הקב"ה בפסוקי דזמרה, "הללו את ה' מן השמים", או שאומר "אמת ויציב ונכון", "עזרת אבותינו", וכיו"ב, שוללת את הקס"ד שאינו מסכים ח"ו להברכה⁶.

ג. לכאורה יש להביא ראי' שעניית אמן הו"ע של חיוב — מזה שאין מפסיקין בעניית אמן באמצע התפלה:

באם נאמר שעניית אמן הו"ע של חיוב — אפשר לבאר הטעם שאין מפסיקין בעניית אמן באמצע התפלה, כיון ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"⁷ (משא"כ אם נאמר שעניית אמן הו"ע של שלילה).

אבל באמת, אי אפשר לומר שהטעם שאין מפסיקין לעניית אמן הוא משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כי, מטעם זה אין להפסיק גם במקום שמותר להפסיק, כמו ב"הודו לה' קראו בשמו", וכן באמצע לימוד התורה.

ועכצ"ל, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה אינו טעם שלא להפסיק בעניית אמן [וההסברה בזה — שכשם שמפסיקין מפני כבוד מלך בשך ודם לומר "יחי המלך", עאכו"כ שמפסיקין לומר "יחי מלכו של עולם"], וזה שאין מפסיקין לעניית אמן הוא במקום שאסור להפסיק לשום דבר.

ד. ויש לומר, שבחקירה זו (אם עניית אמן הו"ע של חיוב או

(5) ברכות סג, א ובפרש"י. רמב"ם הל' ט"ז ס"ח (ס"ט).
 (6) ראה עד"ז טושו"ע (ואדה"ז) או"ח

(7) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

(שלילה) תלוי' בפלוגתת הגמרא⁸ בנוגע למברך ועונה אמן — "מברך עדיף ממאן דעני אמן", או "גדול העונה אמן יותר מן המברך":

מעלת עניית אמן לגבי הברכה — שייכת רק אם נאמר שעניית אמן הו"ע של חיוב, כלומר, כיון שהתוכן דעניית אמן הוא חיזוק על הברכה, לכן יש בזה מעלה יתירה לגבי הברכה.

משא"כ אם נאמר שזהו"ע של שלילה, לא יתכן ששלילת אי-הסכמה על הברכה תהי' גדולה מהברכה עצמה.

ועפ"ז י"ל, שמ"ד "מברך עדיף ממאן דעני אמן" ס"ל שעניית אמן הו"ע של שלילה, ומ"ד "גדול העונה אמן יותר מן המברך" ס"ל שעניית אמן הו"ע של חיוב.

ה. והנה, בביאור הענין ד"גדול העונה אמן יותר מן המברך", איתא בדרושי חסידות⁹ שעניית אמן הוא ע"ד הענין ד"חותם בברוך":

ברכה — מלשון המשכה — ענינה המשכת השפע מלמעלה. וכיון שהמשכת השפע מלמעלה יכולה להיות באופן שיומשך מזה גם יניקה לחיצונים ח"ו, צ"ל גם "חותם בברוך", ש"ענין החותם הוא¹⁰ כמו לשון חותם שעל האגרת מבחוץ כדי שלא יקרא באגרת הזאת איש זר אשר אין רצונו שידע הכתוב שם, כך הוא החותם הזה מן הברכה וההמשכה .. (ש)תהי' רק בבחי' הקדושה לבדה ואין לזרים אתה חלק ונחלה" (כמבואר בתורה אור בתחלתו¹¹).

וזהו גם תוכן הענין דעניית אמן — קיום הברכה באופן שתהי' ההמשכה בקדושה בלבד, ולא תהי' יניקה לחיצונים.

ומזה משמע לכאורה שעניית אמן הו"ע של שלילה — שלילת היניקה לחיצונים. אבל באמת ... (חסר ההמשך).

מכל נגיעת פסולת כו'. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"א ע' קעא.
 (11) ד"ה להבין ענין הברכות (בראשית ו, א ואילך).

(8) ברכות נג, סע"ב. נזיר בסופה.
 (9) אוה"ת בראשית (כרך ג) תקסו, א.
 (10) ראה גם סידור (עם דא"ח) קלב,
 סע"ד: כמו עד"מ חותם שע"ג היין המשמרו